

FILOSOFIE

Vratislav Moudr

moudr@mail.muni.cz

A 33 č. dveří 315

konzultační hodiny: 9-10 h.

Požadavky:

- ▶ zkouška:
 - písemný test
- ▶ přípravy na semináře

Vztah filosofie a mýtu

„Mýthos“

- původní význam nejspíš stejný jako „logos“ (slovo, myšlenka, řád)
- postupně spíše vymyšlená historie, pověst, pohádka
 - ..oproti tomu logos stále více jako řeč rozumová, přísně logická..vědecké poznání

...mýtus předcházel filosofii..měl stejnou funkci..odpovídal na otázku po vzniku světa a dával světu **řád**..ovšem prostřednictvím bohů a hrdinů (polobohů) ...antropocentrismus

...bohové mají povahy podobné lidským a mají i lidské chyby..jsou principem řádu světa

...mocnější než oni je ale **osud**

...mýtus je předlogickým uspořádáním, jež dává smysl lidské zkušenosti (člověk posuzuje vše, co prožívá, co se s ním děje podle vyprávění v mýtických příbězích)

...je pravdou, která poskytuje orientaci a brání chaosu (nesouvislosti věcí..jejich cizosti)

...za mýtem stojí neuvědomovaná potřeba řádu

...obsahem mýtického vyprávění je boj proti chaosu (něčemu nesmírnému, netvornému), boj o možnost řádu, o možnost opravdu lidského života..vynořování řádu z chaosu..hledání jistoty

...vzpomínka na to, jak se vytvořila současná podoba světa

...iracionální příběh (je „polosnem myslí“)

...řád je posvátný stejně jako mýtus sám, který jeho vznik popisuje

...jsou dílem celého kulturního společenství (přetváření při předávání příběhu)

...autoritami nebyli kněží, ale básníci (Homér, Hésiodos)

...zdroje ústní (nedostupné) i písemné (Homér, Hésiodos, skladatelé tragédií, náboženské tradice)

Homér ..2. pol 8.st. (Ilias a Odysseia)

...V Iliadě první popis celku lidského světa..pohled bohů (Achilleův štít)

Několik soustředných kruhů:

V centru:

- město v míru: svatba, soud
- město ve válce: záloha, boj

Druhý pruh:

- orba, žně, vinice = obstarávání obživy

Třetí pruh:

- stádo, pastvina, tanec

Čtvrtý pruh:

- Ókeanos

Hésiodos ..kol. roku 700

..Theogónie – nejstarší dochovaný pokus o vývoj uspořádání božských vztahů..vysvětlení celého světa z jeho počátku..

Chaos – na počátku je chaos, propast, nestrukturovaná bezednost..protiklad kosmu, logu, řádu

- z Chaosu se rodí **Gaia (Země)** a z ní Erós (toužící láska po tom, co chybí)
- z Chaosu se také rodí Temnota a Noc
- ze **Země** se rodí **Nebe (Úranos)**
- Noc a Temnota zplodili Vzduch a Den
- Takto se z Chaosu vyděluje postupně lidský svět a jeho dualistická struktura včetně protikladu
 - času (Den a Noc)
 - **prostoru** (Země a Nebe)
- Náznaky abstraktního myšlení..podstata matky (Noci) se projevuje v jejich potomcích (Smrt, Spánek, Půtky, Staroba, Různice, Osud, Hoře..)

Filosofie

...vyrůstá z mýtu

..společný je problém člověka v celku světa..přebírá prvopočáteční chaos..

-- ale tento **chaos analyzuje a rozebírá**..chápe jej jako přítomný (ne jako minulý stav..počátek mýtického příběhu se šťastným koncem)

...tak znovu nastolena otázka po původu všech věcí..po celku jsoucnu..neplatnost mýtických odpovědí přivádí filosofa k **pocitu údivu**, odcizení, nejistoty..tento údiv je počátkem filosofického uvažování o **jsoucnu**

...místo člověka v tomto světě hledá filosofie jinými prostředky, má také jinou motivaci – cílem není pouze se ve světě orientovat a přežít..ale také **poznávat** ho..

...stále je to **řád**..tentokrát **vzniklý spontánně** (ne zásluhou bohů), co zaručuje existenci tohoto světa

Obecná charakteristika starověké řecké filosofie

- Ne povrchní dojmy a souvislosti, ale zájem o to, jak se všechno skutečně chová..cílem je poznání skutečnosti (fysis)
- Tři základní pojmy:
 - počátek, řád, celek—řád, který všechno obsahuje, co je v základu všech věcí

...snahou o poznání celku se filosofie liší od odborných věd, které se z ní postupně vydělovaly

- Bytí jako celek všeho jsoucího

...je objektivní, posvátné

...přes vědomí mnohosti, rozdílnosti a proměnlivosti bytí směřuje řecká filosofie k nalezení jednoty, neměnnosti a stálosti (mílétská arché, Hérakleitův Logos, atomy, Platónovy ideje..)

- Hierarchické úrovně bytí – ontologicky vyšší je lepší („nejvyšší“ jsou často přináší poznání a dosažení dobra)
- Řád bytí (strukturovanost, souvislost)
- Racionalismus— nadlidský řád je poznatelný lidským rozumem, který je méně dokonalou součástí řádu
- Nazírání.. ne manipulace řádu

Klasické řecké myšlení (konec 7. st. – 323. př. n. l.)

- ▶ Milétská škola
- ▶ Pythagorejci
- ▶ Hérakleitos
- ▶ Eleaté
- ▶ Mladší fyzikové (Pluralisté, Atomisté)
- ▶ Sofisté
- ▶ Sokratés
- ▶ Platón
- ▶ Aristotelés

Velká otázka **Milétanů** (Thalés, Anaximandros, Anaximenés..), na kterou odpovídalo klasické období:

Z čeho je skutečnost utvořena?

- ..hledání počátku ve formě **pra-počátku (arché), pralátky**
- ...hledají **celek jsoucna** (jsoucí vůbec)..snaží se určit, jakým způsobem a proč tu vlastně věci vůbec jsou
- ...poslední jednotou věcí je **arché** která je věčná a pochází z ní veškerá změna a různost
- ...je tedy **věčným pohybem**..jako taková musí být **živá** (představuje nekonečný život)
- ...arché je např. pohyblivá a proměnlivá voda, vzduch ale také apeiron (neomezené)
- ...existence světa konkrétních věcí souvisí s **dynamikou protikladů** (suché-vlhké, teplé-studené)

Pýthagoras (Pýthagorejci) odpovídal na stejnou otázku jinak..

...řádem, počátkem a celkem je tu číslo

...svět je založen na číslech, poměrech, které se shodují s geometrickými tvary, tělesy (číslo je soubor jednotek, soustava bodů disponující **tvarem**), **z nichž se skládají věci** – číslo je skutečné..nejskutečnější

...dualismus je v principu, který čísla tvoří – **mez** a neomezené (patrný opět řád a chaos)..čísla vznikají vtisknutím, vdechnutím neomezeného do meze, ohraňování..jednotky (číslo je tak spíše omezením – řádem)..protiklady jsou tedy základnější (zakládají čísla) než u Mílét'ců

-- uvádějí deset protikladů vycházejících ze základního, jejichž **harmonie zakládá věci**:

- **mez** – **neomezeno**
- **liché** – sudé
- **jedno** – mnohé
- **pravé** – levé
- **muž** – žena
- **klid** – pohyb
- **rovné** – křivé
- **světlo** – tma
- **dobro** – zlo
- **čtverec** - obdelník

vztah těla a duše

... pýthágoréjské učení bylo ovlivněno orfismem..očišťování **duše** od zlého..duše v těle jako ve vězení – má se **očišťovat** obřady, asketickým životem, odvrácením od světa, příklonem k bohu ..po tělesné smrti reinkarnace podle zásluh (očistění – věčný život s bohy)

-- nalezneme později u Platóna..přes Novoplatonismus částečně do křesťanství..

Pro **Hérakleita** byl celkem a řádem **Logos** (svár, boj, harmonie, míra, oheň)

...logos je všudypřítomným a věčným aktivním principem..**jednotou protikladů**..(u Pythagorejců je jednota protikladů negací změny, boje)

-- vše co je, je podřízeno kontinuální proměně..vesmírný proces je rozněcováním a uhasínáním ohně podle míry

...tomu odpovídá vzájemný převrat přírodních živlů (země, voda, oheň)

...změna, proces je však omezován zákonitou stálostí, plánem, mírou..jednota protikladů..

„Na toho, kdo vstupuje do stejné řeky, valí se nové a nové vody“ ..řeka je stejná přitom jiná..)

...uznání jednoty proměnlivosti a stálosti, klidu a pohybu!..kosmos je rovnovážnou jednotou proti sobě působících procesů, sil

...logos je rozumný i nerozumný zároveň..(hrající si chlapec)

...věci jsou sjednoceny v celku logu, jehož jsou **lidé součástí** a jehož **racionální** (ne smyslové).. **pochopení** je nutné pro adekvátní upravení jejich životů..

...tato procesuálnost zatlačena substančním, statickým pojetím Éleatů..

Éleaté.. Parmenidés souhlasí s Hérakleitem, že zkušenostní, smyslové (empirické) poznání je příliš subjektivní..člověk má jen **rozum**, kterým může objevovat nějaké **permanentní pravdy** o světě

---být a myslet je to samé

...myšlení nám říká: **jsoucno, bytí** je / nebytí není

...existuje jen jsooucno jako abstraktní celek, svět jevů (lidské zkušenosti) není..je to pouhé zdání

...jsooucno je, **nevzniklo, nezanikne, je nedělitelné, jedno, homogenní, bez pohybu, dokonalé a kulovitého tvaru, ohraničené** (dokonalé je pro Řeky ohraničené)

...**jsooucno na rozdíl od arché není počátkem kosmu ani kosmem..nic z něj nepočíná, je neměnné**

...popření **nejsoucna** znamená pro éleaty popření prázdného prostoru a také pohybu

---**Zenónovy** aporie..argumenty proti mnohosti jsooucen, dělitelnosti jsooucen, prázdnému prostoru, proti pohybu)

...Parmenidés odtrhuje poznání od jednotlivých konkrétních věcí..odhlíží od smyslových kvalit, jimiž se věci liší..zabývá se tím, co mají všechny společné – jejich bytím

...ztrácí však prostor pro vysvětlení pohybu, mnohosti a různosti jevů..zůstává mu jen **abstraktní, vyprázdněný řád**..

Mladší fyzikové (pluralisté)...pokoušejí se přivést v soulad odpovědi Mílét'anů a Éleatů na „velkou otázku“..

...Mílét'ané tvrdí, že je **jedna arché, věčná, proměnlivá, proměňující se ve věci** a také zpět (to představuje jejich vznik a zánik), **pohyb** je samozřejmý a náleží samotné arché..

...Éleaté tvrdí, že je **Jedno jsoucí, nevznikající, nezanikající, neměnné, věčné**, neexistuje nejsoucno – prázdno a pohyb (Arché by proměnou musela zanikat, věci nemohou vznikat z ničeho a zanikat do ničeho)

...**Pluralisté tvrdí**, existuje **mnoho neměnných věčných jsoucen** (prvky, nesložené části, atomy), **změna** - vznik a zánik věcí se děje jejich směřováním a rozlučováním, pohyb je má příčinu v určité vnější síle (Láska-Svár, Rozum, prázdno)

Empedoklés..4 prvky (země, voda, oheň, vzduch) + 2 příčiny změny a pohybu (**Láska, Svár**)

Anaxagorás..nekonečné množství kvalit + příčina pohybu **Nús (rozum)** – poznává a pomáhá uskutečňovat ve směsi **řád**..

Atomisté (Démokritos, Leukipos)..rozdělili univerzum na **atomy** a **prázdn**o..plno je jsoucno a prázdnno nejsoucno

...**nejsoucno jako prázdnno ovšem existuje!** a je nekonečné..(„nakolik zaujímá toto nic určité místo, existuje“)

...**prostor nemá** tvar, pevnost, vymezenou rozlohu – v tom se liší od atomů

...**atomy** jsou základem veškeré hmoty jako nejmenší, neustále se neuspořádaně pohybující prvky, je jich nekonečný počet, liší se tvarem, uspořádáním, polohou, nevznikají, nezanikají, nemění se – tím odpovídají řádu..

Sofisté a Sókratés..(všichni předchozí filosofové se označují jako předsokratici)

...změna od „velké otázky“ k člověku a společnosti (obrat k člověku)

Jak můžeme vědět, že naše představy, náboženství, etika, politika jsou správné..jak můžeme vůbec vědět, že nějaké představy jsou správné..co je dané kulturními a co přírodními zákonitostmi?

Sofisté

...subjektivizace, gnoseologizace, relativismus

filosofie..**Protágoras**: „**Mírou** všech věcí je **člověk**“..nejsou žádné objektivní pravdy pouze omezená lidská víra (souvislost s postmodernou)

...sofisté učí ctnosti, zdatnosti (**areté**) a berou za to peníze

..dosud se mělo za to, že areté není předmětem učení

..areté podle nich spočívá v dovednosti argumentovat ve svůj prospěch - učí rétoriku a verbální triky, argumentovat jak pro tak i proti..(kritika..)..soutěže na panhelénských hrách

...zájem o etiku, řeč, logiku (už ne kosmologie, ontologie)

Sókratés

- .. **rozhovory** s jedinci..svými otázkami (etika, politika) dokazoval, že jejich přesvědčení a argumenty nejsou pevně založené..tím se podobá Sofistům..
- ...nenechal si ovšem platit a ten s kým mluvil musel mít zájem, nesměl se nenechat odradit rozvikláním předchozího domnělého vědění a obtížným hledáním pravdy
- ...sám tvrdil, že nic neví..proto není učitelem, sofistou („sofistés“ – učitel moudrosti)
- ... na rozdíl od sofistů byl přesvědčen o **stále pravdě** a důležitosti jejího osobního hledání
- ...**ctnost je vědění** - pět ctností: **moudrost**, rozumnost, spravedlnost, statečnost, zbožnost
- ...měl představu o **rozumu (duši) lidské a světové**
 - božská síla** která vládne celému světu..duše je největším **darem bohů**..řídí (tělo) a její činností je **myšlení**
 - ctností duše je moudrost (největší ze ctností)..
- ...přesto **nejspíš neopovrhoval tělem** (vliv Platóna)..tělo má být dokonale připravené, zdravé..pak nepřekáží péči o duši
- ...pro svůj provokující způsob filosofování byl obviněn z toho, že kazí mládež, z bezbožnosti a odsouzen k smrti

Platón (427-347 př. n. l.) a Aristotelés (384-322 př. n. l.)

...vrcholí jimi klasické řecké období..

Platón.. ovlivněn Eleaty (stálost) i Herakleitovým žákem Kratytem (proměnlivost) rozděluje svět na dva

Nauka o dvou světech:

- **Svět dění** (časoprostorový svět jednotlivin...zdání)

- **Svět bytí** (ideje mimo prostor a čas)

...svět dění je přístupný vnímání a je pomíjivým obrazem věčných struktur, které jsou obsahem světa bytí – idejí

...svět bytí (idejí) je přístupný jen **myšlení**, reprezentuje **neměnnost**, **idealitu** a **normativnost**..je eleatským světem bytí

...odlišení **bytí** a změny, **skutečnosti** a zdání, **pravého** a nepravého

- **ideje** (které představují řád) jsou: **jsoucí, neměnné, nevznikají, nezánikají, rozumem poznatelné, totožné, jednoduché, nemateriální, neviditelné, nezničitelné** (připomínají tak parmenidovské jsoucno)

- **jednotliviny** jsou smyslově vnímatelné, neustále proměnlivé, vznikající, zanikající, obsahující protikladné vlastnosti a tak nepoznatelné (dá se k nim přiřadit druhý myšlenkový a citový pól – chaos)

--jejich vztah je vztah „účasti“ ..vysvětluje mýtem o jeskyni

Ideje dávají jednotlivinám **jméno** (identitu), **podstatu** a vlastnosti (na základě účasti jednotlivin na nich)

..z hlediska ontologie jsou to **pravá stálá jsoucna**

..z hlediska gnoseologie jsou vlastním **předmětem rozumu**

..z hlediska psychologie je jejich poznání nezbytné pro **dobrý stav duše** (stav, kdy rozum v duši vládne)

..z hlediska etiky **duše**, která poznává ideje ctností (dobra, krásy, spravedlnosti atd). se sama **stává ctnostnou**

..politika má být vedena poznáním **ideje dobra**, která je ostatním ideám nadřazena, **zakládá** jejich **jsoucnost a poznatelnost**..je **nejvyšší skutečností a základem řádu ve světě dění i bytí**

Vztah duše a těla

...podle Platóna máme **nesmrtelné duše** a ty jsou před zrozením nadané (žily a **nahlížely ideje ve světě bytí**..mýtus okřídleného koně) pravými znalostmi, na které zrozením do těla zapomínáme a během života si rozpomínáme (učení je rozpomínání)

...**duše** jako sebepohyb je **řídícím principem kosmu i těla** (Sokratés)

...duše je místem **ctnosti** i špatnosti

--narozdíl od světové duše musela ta naše sestoupit do těla..to zatemnilo její rozum

--duše bojuje proti dvojí špatnosti, nerozumnosti – těla a vlastní

--péče o duši dvojím způsobem odtud i **dvojí vztah k tělu**:

- Usilovat o **odloučení**, očišťování **rozumové duše od** těla (původ všech žádostí, brání nabývání moudrosti)

– **filosofie..poznávání idejí..přibližování se jim**..příprava na **smrt** (smrt je vysvobozením) v dialogu *Faidón*

- Usilovat o přirozenou **hierarchii** tří složek duše (**rozumová, vznětlivá, žádostivá**)..tak i naplňování tělesných potřeb.. v *Ústavě, Faidrovi a v Timaiovi*

--tři složky duše jako ideální uspořádání třech druhů osob v obci (spravedlnost)

...víra v nesmrtelnost a odměňování a trestání činů (vliv Pýthagorejců)

...jeho filosofie je postavena na **rozumové spekulaci ne na empirii..forma spisů dialogy** (hlavní postavou často Sókratés)

Aristotelés

...stejně jako Platón věřil, že svět je utvořen z forem..idejí, ale ty jsou podle něho **přírodního druhu**..úkolem je najít všechny druhy forem a prozkoumat jejich vlastnosti...na rozdíl od Platóna je pro Aristotela důležitá prvotní **indukce a empirické poznání..nikoli dedukce a rozumová spekulace**

...**vše má příčinu látkovou, formální, účinnou a účelovou** (finální)

...samotná **forma** (morfé, idea) je principem tvaru a jednoty v přírodě a předmětem poznání, **neexistuje mimo jednotliviny... existují jen jednotlivé věci (už zformované..), nikoli samotné (odloučené) formy** (kromě Boha – ten je formou forem..)

..forma je příčinou podstaty, toho, že jsoucno je, tím čím je..**je skutečností**

...**látka** (hýlé)..je beztvará, neurčitá a má **schopnost přijímat formu**..je podkladem všech věcí ve smyslovém světě..je neměnná, ale umožňuje přeměnu věcí tím, že přijímá různé tvary..**je možností**

--**neexistuje sama o sobě..vždy jen ve spojení s určitým tvarem (uskutečněním)..uskutečněním se jí dostává určitosti, jsoucnosti..**

--látka klade při přijímání nového tvaru (uskutečnění) odpor..tím je zdrojem nedokonalostí

...**duše je formou** těla... je jeho **podstatou, účelem a původem pohybu** (vyživovací, smyslová, rozumová duše)

Pohyb, změna..se odehrává mezi možností (látkou) a skutečností (formou) – příčina látková, **příčina formální**

...možnost může být ale převedená ve skutečnost jen **činností** (uskutečnění-energeia), tj. tím, co už skutečné je (**příčina účinná**)

...dokončení, dovršení a uskutečnění (entelecheia) ve jsoucnu (např. lavička)..umožňuje také **příčina účelová** (k čemu, k jakému účelu..)

...účelem všeho dění je první „**nehybný hybatel**“..veškerý pohyb (řetězec přeměn látky ve formu) k němu směřuje (teleologie)

--je **věčný, neměnný, nehybný, je čistou formou (formou forem)**, jejíž činností je myšlení (**myšlení myšlení**)

...na začátku tohoto řetězce je první látka (podklad bez určitosti) a téměř i existence

➤ Pomocí principu látky-formy **překonal eleatské a Platónovo popírání pohybu ve světě podstat..neboli vrátil podstatu zpět na zem..!**

✓ Aristotelova **kosmologie**

...ze směsice představ o kosmu..díky němu vykryštovala jednotná **představa geocentrického modelu vesmíru**...která se stala po tisíciletí dominantní pro celou Evropu

...**teorie přirozených míst**..živly (země, voda, vzduch, oheň) rozdělují na **těžké a lehké**..*těžké (země, voda) směřují dolů, lehké (vzduch, oheň) vzhůru*

--tělesa pak přirozeně směřují dolů či vzhůru podle převažujícího živlu
..tam pak setrvávají v klidu..primárním stavem tělesa je tedy **klid**

---**Země je na svém přirozeném místě, kterým je střed vesmíru, je centrem přitahování,**

---**pohyb nebeských těles po kružnici** je vysvětlen tak, že nebeský prostor (od měsíce vzhůru) je vyplněn pátým živlem..*éterem* a nebeská tělesa jsou jeho zhuštěním

...Aristotelés tak rozdělil vesmír na sféru sublunární (svět nahodilosti) a **sféru supralunární (dokonalejší, věčný svět nutnosti a neměnnosti)**..odtud později i křesťanská opozice historického času a času věčnosti

...**změna až s renesancí..Koperník, Kepler (heliocentrismus), Galilei (volný pád, zrovnoprávnění klidu a pohybu, Newton (sublunární a supralunární sféra), éter až do začátku 20. století**

Helénismus (323 př. n. l. – počátek letopočtu)

...rozpad říše Alexandra Velikého po jeho smrti 323 př. n. l. (Egypt, Sýrie, Makedonie)..šíření řecké kultury do nástupnických zemí..

...monarchie..panovník a jeho družina

--- občan se už nemohl účastnit aktivně politického života a spoluurčovat politiku státu..mohl se starat jen o svoje osobní záležitosti (dříve opovrženíhodné)..***poznávání, etika, psychologie***..

...hlavní filosofické školy v helénismu:

- **Skepse**
- **Epikureismus**
- **Stoicismus**

Skepse (Pyrrhón, Tímón, Ainesidémos, Agripa, Sextos Empeirikos)

...věci jsou smysly i myšlením **nepoznatelné** – neurčitelné, nestálé..

--- pro **duševní klid**, je třeba se **zdržet úsudku**

...proti stoicismu i epikureismu, kde je základem poznání smyslové vnímání..

--nemůžeme ověřit, jestli nás smyslové vjemy neklamou (odpovídají skutečnosti)...můžeme jen říci, že se nám věci jeví takové a takové..nemůžeme říct nic o podstatě věcí

...máme se zdržet úsudku a připustit, že předmět danou vlastnost má i že ji nemá..i v otázce mravů

...to nám přinese **blaženost**, která spočívá v neochvějnosti a bezzájmovosti (**apatheia**)..zdržení se soudu nás chrání před zmatkem, hledáním odpovědí, zdůvodňováním, obhajobou..

...Argumenty proti rozumovému poznání (Agripa)

- každé zdůvodnění musí být samo zdůvodněno..ad infinitum (donekonečna)
- proto přijímáme hypotetické předpoklady
- anebo jde o úsudek v kruhu

Epikureismus (Epikuros, Lucretius)

...kritériem pravdy jsou smyslové vjemy

- **smyslové vnímání** není ovlivněno rozumem ani pamětí, **jsou vyvolávané vnějším popudem (atomy)**..mohou být však zkreslené, porušené

- **rozum, myšlenky vznikají ze smyslových vjemů**

--- **pojmem** je vzpomínka na často se opakující jev..opakovaná smyslová zkušenost (poznatek uložený v mysli) ...vyznačují se samozřejmou jistotou..

--- **mínění** je pravdivé, jen jestliže není vyvráceno smysly..pak je klamné

Co v případě soudů o nezjevných věcech?

...ty jsou **pravdivé, jestliže neodporují jasným smyslovým představám**..(kdyby prázdno neexistovalo, nebyl by možný pohyb)

-- pro určitý jev může existovat více stejně platných výkladů
(blesk..viditelný jev..může být vysvětlen mnoha nezjevnými příčinami)

- ✓ Pro epikureismus není poznání přírody (jediných skutečných příčin) nezbytným lidským úkolem..

--- přesto zakládá epikureismus svět na atomismu

...vesmír..tělesa i prázdno jsou nekonečné., je nekonečné množství světů

...atomy mají neurčitelný počet rozmanitých tvarů, atomy se pohybují věčně a stále stejnou rychlostí, narážejí do sebe, mají tvar, tíži, velikost, nemění se, jsou nezničitelné, samy se skládají z pomyslných částí rozlohy..

...aby docházelo ke kontaktům zavádí Lucretius náhodnou odchylku atomů v jejich pohybu..v etice využita pro vysvětlení svobodné vůle

- ▶ cílem života je slast..., tj. zdraví těla a klid duše (X bolest a neklid)

...neznamená požitkářství ale rozumné, rozvážné srovnání prospěchu a neprospěchu

...slast je podmíněná bolestí

...slast v klidu (odstranění žádostí a bolestí) je vyšší než slast v pohybu (samotné odstraňování)

- tělesných problémů se vyvarujeme uměřeným životem
- klid duše najdeme, jestliže se zbavíme jakýchkoli obav..největšími jsou:
- **strach ze smrti** ..smrt sama nás nijak neohrožuje a po smrti už nejsme
 - **strach z bohů** ..odstraňuje fyzika..vysvětluje všechny přírodní jevy bez božského působení..i tak blaženost a nesmrtelnost bohů vylučuje jejich zásahy do dění v přírodě či ve společnosti

Stoicismus (Zenón, Chrýsipos, Poseidónios, Seneca, Marcus Aurelius)
vesmír je racionálně uspořádanou strukturou a tak přístupný racionálnímu vysvětlení

...kosmická příroda v sobě pojímá vše, co existuje..kosmické události i lidské činy jsou důsledky **logu (rozumu)**..

-- kosmická příroda (bůh) a člověk jsou k sobě vztaženi v hloubi svého bytí rozumem (logem)

-- člověk má konat ve shodě se svou racionalitou..tu zabezpečuje **shoda s přírodou – moudrost**

...přírodní události jsou zákonité lze jimi podepřít rozumové úvahy a rozvrhovat svůj život zcela v jednotě s přírodou čili bohem..

...také stoikové vycházejí ze smyslového poznání

..**pojmy** vznikají zobecněním smyslových představ

Ale:

...vědění je vjem či pochopení, které neodporuje rozumu (u epikureismu – soud neodporující smyslovým vjemům)

...nevědění je vjem či pochopení, které lze vyvrátit rozumem (epikureismus – soudy odporující smyslovým vjemům)

Fyzika

Zenón uznává dva principy každé změny (Aristotelés):

- Pasivní neurčitou **látku**..je podstatou všech věcí a umožňuje jim existenci
- Aktivní **rozum** (logos, pneuma) **v této látce..božstvo, duch**
...není mimo látku..je její vlastností (*pantheismus*)
...také on je hmotné povahy..je nejjemnějším tělesem (pouze těleso může na něco působit)
--aktivnímu principu odpovídá v empirickém světě **vzduch a oheň**..pasivnímu **voda a země**

Pneuma (oneň, vzduch) je všepronikající živou silou..božským rozumem, který řídí celý svět (*prozřetelnost*)..

-- je tvůrčí silou, **tvorivým ohněm**..**příroda je tvořivá**.. víra ve věštění (co bohové zamýšlejí vůči lidem, jak je možné je usmířit)

--svět je oduševněnou, rozumnou, živou bytostí..

...věci vznikají přeměnami ohně v ostatní živly (periodický zánik světa ve světovém požáru)

...odlišují se stupněm napětí, jemnosti pneuma (živočichové – nerosty, věci)

Vztah těla a duše – těla vznikla smíšením všech živlů, duše je také hmotná a je totožná s dechem (oheň + vzduch)..po smrti určitou dobu přežívá

Etika..

...žít ve shodě s přírodou – s přirozeností

...to znamená žít podle rozumu..na základě vědění o božském řízení přírody

..fyzika je pro správný život zcela nezbytná (poznání přírody podmiňuje blaženost..rozdíl od epikureismu..)

...ctnosti jsou: moudrost, uměřenost, spravedlivost, statečnost ...jsou záležitostí rozumu, vědění o tom, co je dobré a zlé..

---opaky ctností jsou zlem

---vše ostatní je lhostejné

...nepřítelem rozumné duše je vášeň (není přirozená..)

---je důsledkem nesprávného úsudku o dobru a zlu..

---vášeň (zármutek, strach, žádostivost, rozkoš) pokládá nesprávně nějakou lhostejnou věc za dobro (jídlo, peníze apod.)

...prozřetelnost, osud a svoboda lidské vůle..může být člověk za své činy trestán či odměněn??